

ИНТЕРВЈУ

364.3-232:347.171(497.7)(047.53)

Софија Спасовска

Министерство за труд и социјална политика

Помошник-раководител на Сектор за социјална заштита

Легислативната и институционалната поддршка на домувањето низ системот на социјална заштита

Кои закони, стратегии и програми ги има донесено МТСП, кои го третираат проблемот на домувањето/социјалното домување?

Домувањето како систем е во надлежност на Министерството на транспорт и врски. Легислативните основи се уредени со Законот за домување и подзаконските акти кои произлегуваат од овој Закон, како и со Националната стратегија за домување која е објавена на веб страницата на Министерството за транспорт и врски. Од аспект на социјалното домување, Министерството за труд и социјална политика има две допирни точки со Министерството за транспорт и врски: Законот за локална самоуправа, го опфаќа домувањето во делокругот на работите кои се децентрализираат, а влегуваат во законската надлежност на општините и во однос на Законот за социјална заштита, во кој е опфатено домувањето. Во Законот за социјална заштита од 2009 година е прецизиран паричниот надоместок за домување, значи обезбедување на парични сред-

ства за плаќање на трошоци во домувањето за две ризични групи: корисниците на постојана парична помош и лицата кои имале статус на деца без родители и родителска грижа, значи по напуштање на институции и згрижувачко семејство, а најмногу до 26 години. Согласно Законот за социјална заштита постои поделеност во однос на надлежноста, значи Министерството, односно Министерот, има обврска да донесе Правилник со кој ќе го уреди правото на домување за лицата до 26 годишна возраст. Додека за корисниците на постојана парична помош обврската е дадена на локалните самоуправи, значи секоја самоуправа треба да си донесе свој правилник како тоа ќе го уредува.

Со Законот за домување е утврдено непрофитното домување и е утврдено субвенционирањето на домувањето за најзагрозените групи. Реализацијата на овој вид домување се врши со Програма на Владата за изградба и одржување на станови за оваа намена. Таа е донесена во 2009 година и се спроведува сукцесивно, согласно динамиката на градба и распределбата на истите. Се донесоа сите потребни подзаконски акти, за овие

две категории на граѓани да ги задоволат станбените потреби преку непрофитно домување и преку субвенционирање и, согласно овие подзаконски акти, де-факто, се утврдија ризичните групи за кои државата ги наменува овие станови. Значи, тоа се лица со ниски приходи, млади брачни парови, корисници на право од социјална заштита, бездомници, жртви на семејно насилство, инвалидни лица, итн., односно најризичните групи. Во самите одлуки што ги носи Владата, односно Програмата за распределба, се утврдува која е приоритетна категорија од сите ризични групи за доделување на станови во дадената година. Во 2009 г. имаше распределба на станови за лицата кои ги напуштиле домовите за деца без родители и без родителска грижа, конкретно Детскиот дом „11 Октомври“, значи лица кои станале полнолетни и кои по основ на претходниот статус добија станови. Како Министерство, бевме на идеја, во согласност со Националната програма за домување, да се донесе посебен Закон за социјално домување. Имајќи во предвид дека оваа проблематика веќе се решава, значи се доделуваат станови, а најбитно од сè е дека се определува квота која се гради и наменува за оваа категорија, па потоа се врши распределба, се појавува потреба да се процени дали е потребна посебна нова регулатива, или во рамките на постојниот Закон за домување да се регулира овој домен.

Кои се главните предизвици во однос на законските прописи во делот на домувањето (финансиски, административни и сл.)?

Од 1991 година кога се централизира целиот станбен фонд, како фонд на

Република Македонија до новиот Закон за домување, всушност постоеше една празнина. Значи, распределбата на овие станови за задоволување на ризичните групи, всушност, не се остваруваше. Она што како политика државата го прави врз основа на странски донации и заеми, е обезбедување на средства за иградба на вакви станови. Значи, основното прашање е практичната примена, колку располагаме со станбениот фонд. Согласно гореспоменатата Програма, веќе е зацртано колку станови државата е во можност да обезбеди за овие најранливи категории на граѓани. Ова што го споменав со Законот за социјална заштита и со Законот за локална самоуправа, е во контекст на тоа дека сè уште не постои интерес од општините. Тоа, пред сè, се јавува од неколку причини, претпоставувам дека првата, и основна причина, е што самите општини не располагаат, или малку располагаат со станбен фонд. Иако имаат и свои модуси како тоа да го направат, согласно Законот за домување, со разни донации, кредити, заеми, итн., да обезбедат сопствен станбен фонд. Меѓутоа, сè уште се остава сè да се реши на централно ниво. Владата формира посебна Комисија на национално ниво за распределба на становите, согласно Законот за домување и подзаконската регулатива, што ги обезбедува овој Закон, значи формално постои таков орган. Тој е интер-ресорски, ние сме таму партиципенти, за да ги штитиме правата на најзагрозените категории на граѓани и, на некој начин, да им помогнеме на другите релевантни претставници на министерствата во креирањето на натамошните политики, како што се, во најголем број, претставниците на Министерството за транспорт и врски.

Какви видови на парични субвенции и други дополнителни услуги се обезбедуваат преку системот на социјалната заштита за домување на социјално ранливите категории?

Значи, сè она што е нормативно и де факто го спроведуваме за децата до осумнаесеттата година, а биле без родители и родителска грижа. Веќе имаме усвоено Правилник и тој се спроведува. Ако го гледаме поширокиот контекст на домувањето, од 1 септември се имплементира и Програмата за субвенционирање на електричната енергија за поквалитетно домување и во тек се активности кои се координирани од Министерството за економија, во поглед на енергетската ефикасност. Значи, Министерството за економија реализира два проекта со УСАИД, во кои се побара наше вклучување во поглед на детектирање на станбени објекти во кои живеат сиромашни луѓе со ниски примања и корисници на одредени права од социјална заштита, за да може преку овие проекти да се изврши таа реконструкција за постигнување на енергетска ефикасност. Тој проект ќе тече и понатаму, со цел да се види колкави се ефектите од вложените средства, наспроти заштедите, за истите понатаму да се предложат како политики. Се надеваме дека тоа е едно интересно подрачје, бидејќи фокусот на Европската Унија се насочува повеќе кон финансирање на вакви методи, отколку кон давање на парични надоместоци за субвенционирање на енергијата. Покрај овој проект, при Министерството за економија постои и работна група која треба да изготви план за енергетска ефи-

касност на зградите од јавен карактер. Тука се сигурно и нашите установи за социјална заштита, во кои корисниците го остваруваат правото на некој начин на домување, додека им трае правото на сместување во институцијата.

Кои форми на институционална поддршка и помош во доменот на домувањето постојат за овие категории на ранливи групи?

Институционалната поддршка е согласно Законот за социјална заштита, значи установите за социјална заштита кои функционираат во системот согласно згрижување на одредена група. Дали се тоа деца со посебен статус, односно потреби. Ние имаме седум институции во државата за ризиците во однос на децата без родители, телесно попречени лица, воспитно запуштени деца, итн., како и четири старски домови. Од нив, три се децентрализирани во општините, а еден е со несигурен статус, односно градот Скопје не го презел како своја установа. Исто така, има развој на вон-институционална форма на заштита, моментално има 22 дневни центри за деца со попреченост. Помагаме во менаџирањето на пет центри за возрастни со попреченост. Потоа, има два државни дневни центри за деца од улица, но помагаме и невладини организации, како што е една организација во Шуто Оризари. Има шест центри за жртви на семејно насилство, еден центар за бездомници. Тоа е она што државата го овозможува. Но, дневните центри, де факто, не го остваруваат домувањето во смисла на престој, туку обезбедуваат згрижување во поголемиот дел од денот.

Каква е праксата на системот на социјална заштита на локално ниво, дали постојат иницијативи и активности кои се спроведуваат во однос на поддршка на домувањето на локалното ранливо население?

До 2009 год., Законот даваше само можност општините да направат акциони планови за потребите, односно за специфичните потреби на населението од тоа подрачје. Искрено, официјални податоци за тоа немаме, но неофицијално, следејќи ги нивните веб страници, имаме сознанија за одредени општини. Од јули месец 2009 год., ова стана нивна законска обврска, но нивните акциони планови треба да бидат усогласени со Националната програма за развој на социјалната заштита. Што значи дека таа е донесена како документ во септември оваа година, сега сме во постапка на повикување на општините да ги развијат своите планови и да ги усогласат со мерките на национално ниво. Со тоа ќе постигеме вмрежување на државните, со локалните политики, и ќе можеме да се запознаеме со тоа што општините го прават, кои се ризични групи, кои се најприоритетни групи, кои се мерките што тие ги преземаат и дали планираат такви мерки, за да можеме ние, како национална политика, да ја насочиме заштитата да биде поефикасна за населението.

Кои се промените во однос на домувањето во споредба со минатото?

Сметам дека сега системот во доменот на домување е поуреден. Поранешните прописи правеа некаква конфузија. Се даваше станарско право, постоеше некој вид на стекнато право. Сега социјалното домување правно добива свое место и заштита, што претставува и основа за унапредување. Јасно е дефинирано дека тоа се закупнички односи, дека становите се даваат под одредена закупнина, постои и институтот субвенционирање за оние групи што не можат да ја платат. Сопственичкото право се задржува, но не се пренесува. Има поголема можност за управување со станбениот фонд. Значи, постои одреден станбен фонд, тој ја задржува својата функција да биде наменет за социјално домување. Се воспоставува систем на следење во однос на исполнување на условите, престанокот, продолжувањето на правото, итн. Што значи дека со тој станбен фонд ќе може и во иднина да се продолжи со заштитата, за разлика од поранешниот систем на станарско право, начелото на солидарност во однос на социјалните станови, кога имаше одлевање на станбениот фонд.